

Wprowadzenie

Celem niniejszej publikacji jest wyjaśnienie oraz poddanie krytycznej analizie zagadnień związanych z prawną pozycją użytkowników oraz z samymi prawami użytkowników na jednolitym rynku cyfrowym.

Od 2020 r. katalog unijnych rozporządzeń, dyrektyw, jak również dokumentów typu *soft law*, obejmujących swoim zakresem różnorodną problematykę jednolitego rynku cyfrowego, powiększył się w sposób znaczący. Przykładowo na prawa użytkowników wskazuje Akt w sprawie danych. Z kolei logika identyfikowania oraz wspierania praw użytkowników jest obecna na gruncie rozporządzenia o ochronie danych osobowych (RODO). W ramach tego coraz bardziej złożonego zbioru instrumentów regulacyjnych uwaga koncentruje się na Akcie o usługach cyfrowych (Digital Services Act, DSA) oraz na Akcie o rynkach cyfrowych (Digital Markets Act, DMA).

Te dwa ostatnie rozporządzenia UE, zaproponowane pierwotnie w postaci tzw. pakietu usług cyfrowych, konkretyzują obowiązki nakładane na dostawców usług pośrednich, w celu zapewnienia ich odpowiedzialnej działalności (ang. *responsibility*), należytej staranności i zagwarantowania uczciwości i kontestowalności rynków cyfrowych. Formułując cel DSA, wprost wskazano na potrzebę „przewidywalnego i budzącego zaufanie środowiska internetowego”, w którym skutecznie chronione są prawa podstawowe. Z kolei DMA ma służyć zapewnieniu „kontestowalnych i uczciwych rynków w sektorze cyfrowym” z korzyścią dla użytkowników biznesowych i użytkowników końcowych.

Użytkownicy, czyli odbiorcy usług, konsumenci, użytkownicy biznesowi oraz końcowi, pozostają w rezultacie w samym centrum ram regulacyjnych dla jednolitego rynku cyfrowego. Stąd też publikację rozpoczyna omówienie samej koncepcji, a także rozwoju tych ram regulacyjnych (rozdział I), by w dalszej kolejności główną uwagę poświęcić analizie kolejno trzech kluczowych zagadnień: (1) wzmocnieniu ochrony praw podstawowych użytkowników w obszarze moderacji treści na tle przepisów DSA (rozdział II), (2) mapowaniu korzyści dla konsumentów na gruncie przepisów DSA (rozdział III) oraz (3) zakresowi praw przyznanych uczestnikom rynków cyfrowych na gruncie regulacji DMA (rozdział IV).

W tych rozdziałach na pierwszy plan wysunięto następujące pytania: Czy DMA oraz DSA przyznają użytkownikom jakiekolwiek nowe prawa? W jaki sposób dotychczasowe uprawnienia użytkowników mogą zostać wzmocnione w rezultacie

zastosowania nowych narzędzi prawnych? Wskazano przy tym na duże oczekiwania, jakie towarzyszyły omawianemu pakietowi regulacyjnemu, szczególnie jeśli wziąć pod uwagę potrzebę zapewnienia „skutecznej ochrony” oraz „korzyści” dla użytkowników. To, na ile okażą się one jedynie pustymi deklaracjami, wydaje się zależeć od szeregu czynników – w szczególności od tego, czy DSA i DMA są w stanie sprostać dynamice przemian technologicznych, ponadto od tego, czy relacje tych rozporządzeń z dotychczasowymi, nadal obowiązującymi przepisami prawa UE okażą się jasne i spójne, wreszcie od tego, w jakich ramach możliwe będzie egzekwowanie obowiązków nałożonych na dostawców usług pośrednich. Stąd też ostatni rozdział poświęcono zagadnieniu prywatno- oraz publicznoprawnych narzędzi egzekwowania przepisów DSA i DMA (rozdział V). W tym obszarze można obserwować dopiero wstępną fazę kształtowania się ram dla nadzoru, egzekwowania czy monitorowania, co pozwala jednocześnie prześledzić przykłady synergii oraz różnic w podejściu przyjętych w obu rozporządzeniach. Kluczowe są więc pytania o to, czego w zasadzie użytkownik może oczekiwać na polu stosowania instrumentów *public enforcement*, oraz o to, kiedy indywidualne roszczenia oraz skargi powinny stanowić realnie dostępną opcję ochrony interesów użytkowników.

Niniejszy Handbook jest efektem prac w zespole Katedry Jean Monnet Chair Digital Single Market and the Free Flow of Information (2022–2025). W ramach projektu współpracowaliśmy również z doktorantami i studentami, czego rezultatem są towarzyszące rozdziałom grafiki. Za ich przygotowanie chcielibyśmy podziękować następującym osobom: Jakubowi Bąchorowi, Jakubowi Drągowi, Krzysztofowi Jerominowi, Wiktorowi Kępińskiemu, Weronice Łomako, Darii Słomowicz oraz Mariannie Zawal.